

Ogólnopolska Sieć Zagród Edukacyjnych

**Podstawy metodyki
zajęć organizowanych
w warunkach
gospodarstwa wiejskiego**

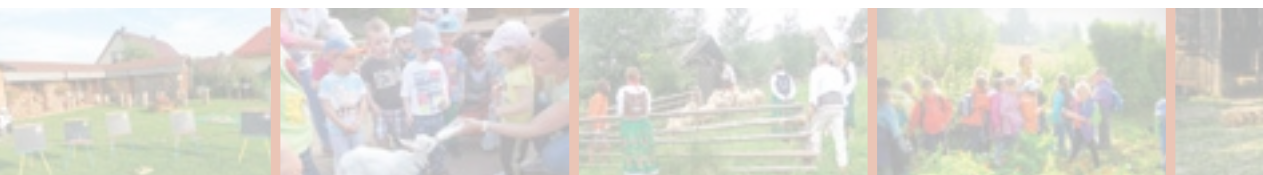

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.”

Projekt opracowany przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie. Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Pomocy Technicznej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Podstawy metodyki zajęć organizowanych w warunkach gospodarstwa wiejskiego

Kraków 2015

Edyta Klimowska-Bobula
Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie

Podstawy metodyki zajęć organizowanych w warunkach gospodarstwa wiejskiego

Fot. na okładce: Edyta Klimowska-Bobula

© Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
© Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA
Kraków 2015

Publikacja bezpłatna przygotowana w ramach Planu działania Sekretariatu Centralnego Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich.

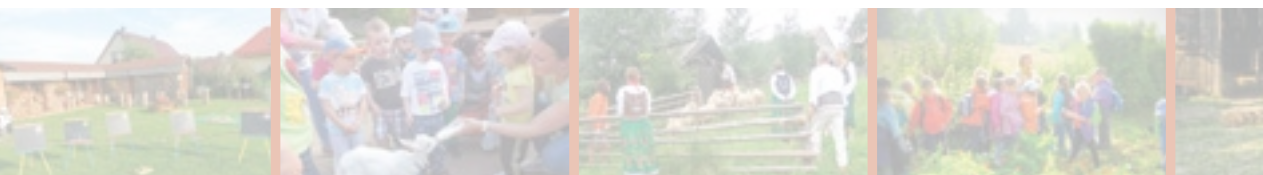
Odwiedź portal KSOW – www.ksow.pl
Zostań Partnerem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich.

Projekt opracowany przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie

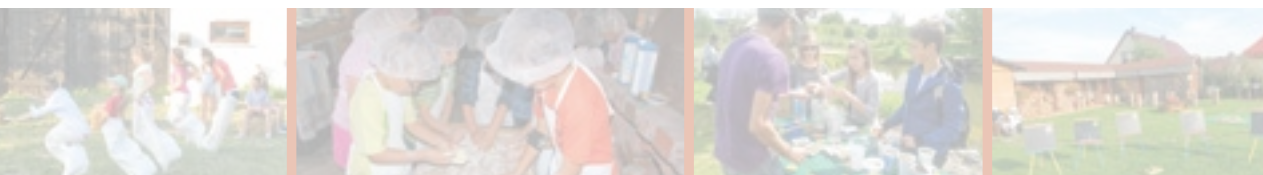

Opracowanie graficzne, skład, redakcja, korekta, druk i dystrybucja:
Taka Paka Project and Design Group – Halina Ostaszewska
www.takapaka.com

Spis treści:

Wstęp	5
I. Podstawy metodyki prowadzenia zajęć edukacyjnych w zagrodzie edukacyjnej	6
II. Przykłady gier i zabaw oraz aktywności, które mogą być podejmowane przez dzieci w zagrodzie edukacyjnej (z praktyk szwajcarskiej Szkoły w Zagrodzie Chłopskiej SCHuB)	21
Bibliografia	25

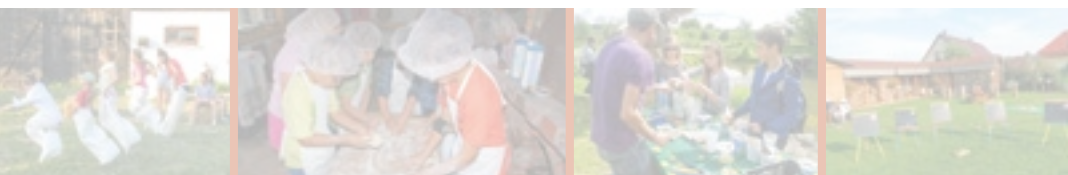

Fot. Edyta Klimowska-Bobula

Wstęp

Edukowanie dzieci, młodzieży i dorosłych to odpowiedzialne zadanie, zwłaszcza, kiedy jest prowadzone przez osoby, które nie mają wykształcenia kierunkowego. Stąd niniejsza broszura przybliżająca podstawowe zagadnienia potrzebne do planowania i realizacji działań edukacyjnych w warunkach gospodarstwa rolnego lub agroturystycznego. Materiały wzbogacone są pomysłami różnorodnych aktywności podejmowanych przez dzieci w zagrodzie oraz grami i zabawami wykorzystywanymi w praktyce szwajcarskiej Szkoły w zagrodzie Chłopskiej (SCHuB), które zostały udostępnione dzięki projektowi realizowanemu w latach 2013-2014 przez cztery wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego oraz Stowarzyszenie Rolników Tessyńskich.

Wracając do zagadnień metodyki, pamiętajmy, że zagroda wiejska jest wyjątkowym miejscem, które dzięki swoim naturalnym zasobom zachęca do stosowania metod nauczania polegających na samodzielnym dochodzeniu do wiedzy (uczenia się przez odkrywanie), metod waloryzacyjnych (uczenia się przez przeżywanie), metod praktycznych (uczenia się przez działanie), metod aktywizujących oraz implantacji założeń inteligencji wielorakich. Ze względu na różnorodność treści nauczania w zagrodach, które doskonale korespondują z założeniami podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w różnych typach szkół, można nie tylko wzbogacić i uatrakcyjnić proces edukacji dzieci i młodzieży, ale też wspierać ich harmonijny rozwój we wszystkich sferach (poznawczej, emocjonalnej, społecznej czy fizycznej) oraz zapobiegać powstawaniu deficytów wynikających z braku kontaktu z naturą.

I. Podstawy metodyki prowadzenia zajęć edukacyjnych w zagrodzie edukacyjnej

Podjęcie decyzji o prowadzeniu zajęć edukacyjnych w naszej zagrodzie powinno być poprzedzone szeregiem czynności przygotowujących całą przestrzeń, w której będą prowadzone zajęcia, oraz choćby podstawowym przygotowaniem nas – jako nauczycieli – przewodników po świecie wiedzy o gospodarstwie, przyrodzie, okolicy... Ważne, byśmy odpowiedzieli sobie na kilka podstawowych pytań: co i gdzie chcemy pokazać, w jaki sposób, za pomocą jakich narzędzi, w jakim czasie i jaki cel chcemy osiągnąć. Pomocna w tym zakresie jest wiedza z zakresu dydaktyki. **Dydaktyka** – „to jedna z podstawowych nauk pedagogicznych, której przedmiotem jest kształcenie ludzi, a więc wszelkie **nauczanie innych i uczenie się**, niezależnie od tego, czy odbywa się ono w szkole, poza szkołą czy w codziennych sytuacjach życiowych. Dydaktyka zajmuje się badaniem działalności osób nauczających i uczących się, celów i treści oraz metod, środków i organizacji kształcenia, jak również badaniem społecznego i materialnego środowiska, w którym się ta działalność odbywa. Dydaktyka dzieli się na dydaktykę ogólną i szczegółową. Dydaktyka ogólna bada problemy podstawowe, a przy tym wspólne dla wszelkiego nauczania i uczenia się, dydaktyka szczegółowa, zwana też metodyką nauczania, bada zagadnienia specyficzne dla jakiegoś szczególnego rodzaju nauczania, dla wybranego przedmiotu nauczania czy też jakiegoś typu lub szczebla szkoły.”¹

Organizacja zajęć w warunkach gospodarstwa rolnego lub agroturystycznego

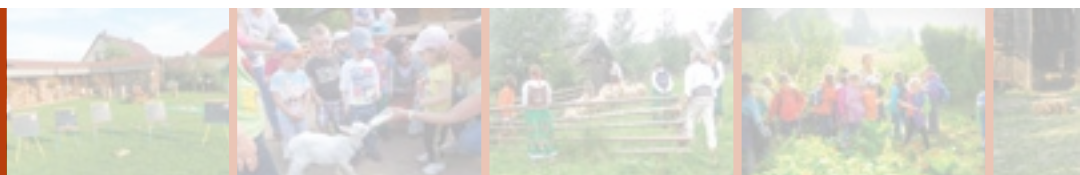
Organizację zajęć w zagrodzie edukacyjnej powinna być realizowana w oparciu o przygotowane programy i przebiegać w trzech etapach składających się z:

1. Przygotowania zajęć
2. Realizacji zajęć
3. Ewaluacji

1. Przygotowanie zajęć

Przygotowanie zajęć polega na wspólnym przygotowaniu (merytorycznym, metodycznym i organizacyjnym) nauczyciela i gospodarza (wspólne tworzenie planu wizyty – z podziałem na czynności dla gospodarza i nauczyciela, określanie ostatecznego celu edukacyjnego, tematu zajęć, ustalanie metod nauczania, pomocy i materiałów dydaktycznych, poziom merytorycznego adekwatnego do wieku i wiedzy dzieci, przedstawianie oczekiwań gospodarza i uczniów oraz inne szczegóły organizacyjne dotyczące np. menu). Dobrym rozwiązaniem jest wcześniejsze przygotowanie klasy do wizyty w zagrodzie przez nauczyciela (nauczyciel w szkole może przeprowadzić lekcję będącą wstępem do tematu, który będzie kontynuowany w gospodarstwie. Może opracować listę „życzeń i oczekiwań”, przygotować wstępną listę pytań. Udzielić wskazówek dotyczących właściwego ubioru i wyposażenia, które należy ze sobą zabrać. Sprawdzić, czy wśród uczestników wyjazdu są dzieci podatne na alergie i uczulenia).

¹ „Słownik pedagogiczny” W. Okoń, PWN, Warszawa 1987

Co rośnie w ogrodzie i zagrodzie, czyli o przygotowaniu merytorycznym (przedmiotowym)

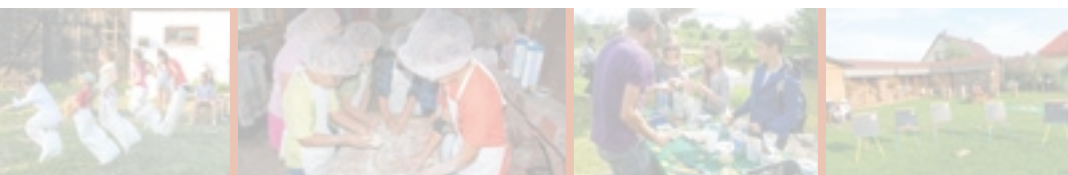
Na tym etapie wybieramy zagadnienia i treści, które będą przedmiotem zajęć, oraz ustalamy kolejność, według której będą prezentowane. Treści kształcenia – (wg Kupisiewicza) to całościowy kształt podstawowych umiejętności i wiadomości z dziedziny nauki, techniki, kultury, sztuki, praktyki przewidzianego do opanowania przez uczniów podczas trwania procesu dydaktycznego. W naszym przypadku są to wszelkie informacje na temat naszej zagrody, zwierząt, roślin, najbliższej okolicy, historii, mieszkańców; tego co typowe dla regionu i tego, co unikatowe. Oczywiście każdy z nas posiada różny poziom wiedzy z różnych dziedzin. Najważniejsze, by **dobrze znać zagadnienia bezpośrednio związane z gospodarstwem**. Dobrze jest jednak brać pod uwagę szerszy kontekst (np. jeśli w gospodarstwie prowadzimy produkcję jabłek, a nasz region słynie z produkcji musu jabłkowego, powinniśmy wiedzieć między innymi: jakie są tradycje sadownictwa, jakie odmiany jabłoni są uprawiane, do czego wykorzystywane są jabłka i jabłonie, co jest niezbędne do ich produkcji, jaki obszar zajmują sady, jaka jest skala produkcji musu, najciekawsze przepisy kulinarne, a może potrawy regionalne na bazie jabłek i musu). Tematyka zajęć powinna być związana z charakterem gospodarstwa, z tym, co znajduje się w gospodarstwie, co się w nim produkuje, hoduje; może nawiązywać do tradycji regionu, zainteresowań gospodarzy itp. Dzięki takiemu podejściu, będziemy mogli stworzyć spójną i autentyczną ofertę. Poza tym, będziemy „merytorycznie bezpieczni”, bo jeśli dobrze znamy się na tym, czym się zajmujemy, będziemy mogli odpowiedzieć na większość pytań. Przygotowanie merytoryczne możemy rozpocząć od przewertowania programów nauczania oraz podręczników szkolnych naszych dzieci lub dzieci sąsiadów. Da nam to obraz zarówno tematów, treści, jak również stopnia ich trudności na różnych etapach nauczania. Możemy korzystać z różnorodnych książek, czasopism branżowych, danych statystycznych, stron internetowych; pamiętajmy jednak – **nasza wiedza musi być wiarygodna**, bo to my w pełni odpowiadamy za to, co i jak zapamiętają dzieci.

Następnie definiujemy cel naszych zajęć. Cele kształcenia to świadome planowe efekty edukacji, odnoszące się do pożądanych zmian, które zachodzą w wiedzy, umiejętnościach, zdolnościach, zainteresowaniach uczniów pod wpływem procesu dydaktyczno – wychowawczego. Bardzo ważne, by definiować je w sposób umożliwiający określenie stopnia ich realizacji (mierzalne w czasie, konkretne, precyzyjne, adekwatne w odniesieniu do zagadnienia, które jest tematem zajęć edukacyjnych). Trafne zdefiniowanie celu naszych zajęć pomoże w zachowaniu dyscypliny tematycznej i czasowej. Jeśli więc za cel przyjmujemy *Zapoznanie dzieci z zagadnieniami związanymi z wypiekiem chleba*, to pamiętajmy, aby treści związane były z naszym tematem. Znając dziecięcą ciekawość i skłonność do zadawania pytań, których nie należy ignorować, możemy nie zdążyć w określonym czasie z zaprezentowaniem istotnych dla tematu treści.

Pamiętajmy jednocześnie, że celem kształcenia jest nie tylko przekazywanie wiadomości, ale również wyrabianie umiejętności i kształtowanie postaw. Stąd nasze cele powinny być kierowane na: przekazywanie i przetwarzanie treści w celu ich zapamiętania, zrozumienia, możliwości zastosowania w sytuacjach typowych i problemowych oraz wychowywanie.

Jak i którądy, by dotrzeć do celu, czyli o przygotowaniu metodycznym

Jeśli zależy nam na dobrym przygotowaniu, powinniśmy przed zorganizowaniem wizyty dowiedzieć się: jak liczna jest grupa, w jakim wieku są dzieci, jaki program realizuje, na ile treści zapropo-

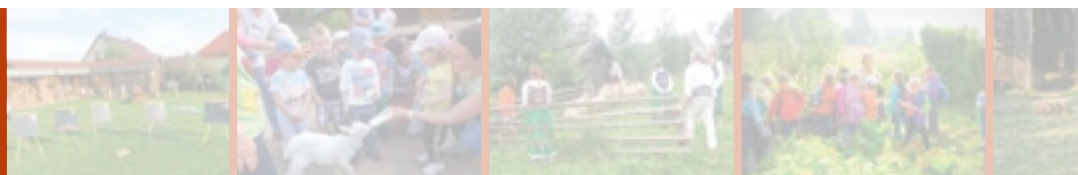
nowane w naszym programie są dla dzieci nowe, czy dzieci wiedzą coś na temat, który będzie realizowany w naszym gospodarstwie, na czym bardziej zależy nauczycielowi (by lekcja była ilustracją do jego zajęć i wpisywała się w podstawy programowe czy stanowiła zupełnie autorski projekt gospodarza), powinniśmy również – wspólnie z nauczycielem – określić cel lekcji. Dobra współpraca z nauczycielem-opiekunem, może przynieść obopólne korzyści zarówno dla gospodarza, który pod kierunkiem nauczyciela będzie dobrze przygotowany, jak również dla nauczyciela, który wiedząc, w jakim zakresie program zajęć w zagrodzie koresponduje z programem realizowanym przez niego realizowanym, chętnie skorzysta z naszej oferty. Jeśli chodzi o *formy organizacyjne*, w naszym przypadku będą to zajęcia prowadzone raczej w grupie (grupowe), pozalekcyjne i pozaszkolne.

Kolejną ważną kwestią na tym etapie jest wybór **metody nauczania** rozumianej jako zbiór celowo podejmowanych działań, sposób pracy z uczniami umożliwiający przyswajanie wiedzy oraz zastosowanie jej w praktyce; we współczesnej metodyce równie ważne – rozwijanie umiejętności oraz kształtowanie postaw i zachowań. W literaturze przedmiotowej pojawia się podział na metodykę ogólną i szczegółową (dotyczącą poszczególnych przedmiotów).

Istnieje wiele koncepcji podziału metod nauczania. Do najczęściej przytaczanych należą klasyfikacje proponowane przez:

4. K. Sośnickiego, który wyróżnia dwie metody uczenia się:
 - sztuczne (szkolne, uczeń przyswaja „gotową” wiedzę od nauczyciela),
 - uczenie się naturalne, któremu odpowiadają dwie grupy metod nauczania: metody podające i metody poszukujące (uczeń samodzielnie dochodzi do wiedzy);
5. B. Nawroczyńskiego, wyróżniającego metody:
 - podające, poszukujące i laboratoryjne (uczeń dochodzi do wiedzy poprzez doświadczenia);
6. W. Okonia, podającego cztery grupy metod kształcenia:
 - metody asymilacji wiedzy (metody podające, np.: pogadanka, wykład, dyskusja, praca z książką) oparte przede wszystkim na aktywności poznawczej o cechach odtwórczych,
 - metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy (metody problemowe, np.: klasyczna metoda problemowa, metoda przypadków, metoda sytuacyjna, giełda pomysłów, burza mózgów, gry dydaktyczne),
 - oparte na twórczej aktywności poznawczej polegającej na rozwiązywaniu problemów; metody waloryzacyjne (metody eksponujące, impresyjne i ekspresyjne), polegające na dominującej aktywności emocjonalno-artystycznej; metody praktyczne polegające na wykorzystaniu aktywności praktyczno-technicznej, zmieniającej otoczenie, tworzące nowe jej formy.

Ujednolicone kryteria klasyfikacji metod nauczania możemy podzielić na metody oparte na słowie, obserwacji i działalności praktycznej uczniów. W pierwszej grupie (metod słownych) Kupisiewicz umieścił: pogadankę, opowiadanie, dyskusję, wykład i pracę z książką, w drugiej grupie metod opartych na obserwacji (oglądowych): metodę pokazu oraz metodę pomiaru rzeczy, zjawisk i procesów, zaś w grupie metod opartych na działalności praktycznej uczniów – metodę zajęć laboratoryjnych oraz zajęć praktycznych. K. Kruszewski oprócz wymienionych metod wyodrębnił, i, jako pierwszy, wprowadził na grunt polski z zachodniej dydaktyki metody problemowe (gry dydaktyczne), dokonując ich podziału na: burzę mózgów, metodę sytuacyjną, metodę symulacyjną oraz metodę inscenizacji.

i współczesnej dydaktyki, tworząc programy nauczania dla dzieci i młodzieży, kierujące się potrzebami społecznymi i indywidualnymi, przy czym eksponuje się konieczność zapewnienia uczniom warunków sprzyjających wykonywaniu czynności teoretycznych i praktycznych. W procesie nauczania wskazuje się na ogromne znaczenie kontaktu ucznia z naturą, najbliższym otoczeniem i powiązania z nim przekazywanych treści; ważnym aspektem jest również kształtowanie postaw odpowiedzialności człowieka za środowisko. Kontakt z przyrodą pozwala na zaangażowanie emocjonalne uczniów, co prowadzi do szybszego i bardziej trwałego przyswajanie wiedzy, sprawia też, że z tego rodzaju „zasobów pamięci” łatwiej jest czerpać, gdyż jest to wiedza „autentyczna”, „doświadczona niemal na własnej skórze”.

Niżej przedstawiona piramida Dale’a wskazuje na wysoką skuteczność zapamiętywania w sytuacji działania, wykonywania czynności, nauczania przy jednoczesnym wysokim poziomie zaangażowania, a najniższą w sytuacji biernego słuchania czy patrzenia.

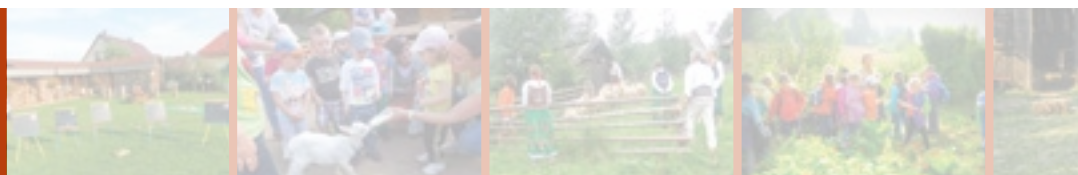
Piramida zapamiętywania Dale’a

By efekt naszych zajęć był bardziej trwały, zadbajmy więc o zaangażowanie dzieci, stwórzmy warunki do „przeżycia wizyty”, dajmy pozytywne emocje. Zalecanymi metodami są te polegające na samodzielnym dochodzeniu do wiedzy (uczenie się przez odkrywanie), metody waloryzacyjne (uczenia się przez przeżywanie), metody praktyczne (uczenie się przez działanie), metody aktywizujące oraz wykorzystujące teorię inteligencji wielorakich.

Patyk, szkiełko i ziarenko, czyli o pomocach dydaktycznych w zagrodzie edukacyjnej

Kolejnym elementem, o jaki należy zadbać, są pomoce i środki dydaktyczne (przedmioty, które, dostarczając uczniom określonych bodźców sensorycznych oddziałujących na wzrok, słuch, dotyk, ułatwiają im bezpośrednie poznanie rzeczywistości²). Środki dydaktyczne peł-

² Cz.Kupisiewicz, Podstawy dydaktyki ogólnej

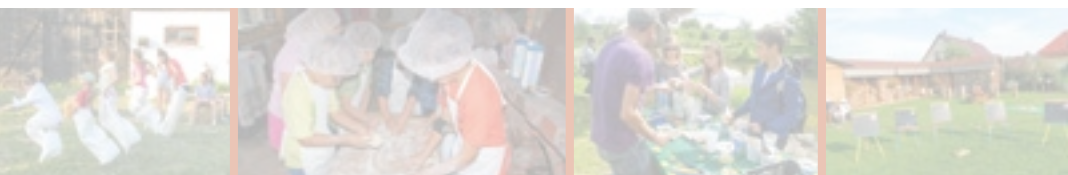

nią niezwykle ważne funkcje. Wśród nich możemy wyróżnić: poznawczą (służą bezpośredniemu poznaniu przez ucznia rzeczywistości), kształcącą (są narzędziami rozwijania zdolności poznawczych oraz uczuć i woli dzieci), dydaktyczną (stanowią źródło zdobywanych przez uczniów wiadomości i umiejętności, ułatwiają utrwalanie przerobionego materiału, weryfikację hipotez czy sprawdzenie stopnia opanowania wiedzy). Wśród wielu typologii na uwagę zasługuje podział dokonany przez E. Flaminga oraz J. Jacoby'ego na: środki naturalne, techniczne (wzrokowe: tablica, rysunek, fotografia itp. słuchowe: nagrania, audycje i symboliczne (przedstawiające rzeczywistość za pomocą słowa żywego i drukowanego np.: znaki graficzne, wykresy, mapy, podręczniki szkolne). Uproszczony podział środków dydaktycznych: wzrokowe,

Ryc. Dom chleba (województwo śląskie)

słuchowe oraz wzrokowo-słuchowe. Zagroda edukacyjna jest miejscem, które w całości możemy traktować jako środek dydaktyczny. Tutaj każdy przedmiot może być cenny. Jego wartość polega na tym, że jest prezentowany „w naturalnym środowisku”, ponadto możemy go nie tylko zobaczyć, usłyszeć i dotknąć, ale również poczuć. Do tzw. „naturalnych” pomocy dydaktycznych zaliczyć możemy: krajobraz, otoczenie zagrody, obiekty, zwierzęta, rośliny, maszyny i urządzenia rolnicze, narzędzia i sprzęt wykorzystywany do pracy w gospodarstwie, ale również drobne przedmioty, które możemy wykorzystać bezpośrednio do prowadzenia zajęć; np.: wiaderka, koszyki, powróż, patyk... Nasze pomoce nie muszą być wymyślne, patyk może być o wiele bardziej inspirujący niż niejedna skomplikowana pomoc dydaktyczna. Niektóre proste przedmioty mogą stanowić „oś lekcji”, wokół której zbudujemy scenariusz. Np. jeśli w naszym regionie istnieje tradycja wyplatania koszy wiklinowych możemy przygotować zajęcia, na których opowiemy dzieciom o wiklinie – jej rodzajach, „technologii produkcji”, znaczeniu dla miejscowej gospodarki, kultury, zastosowaniu; nie zapominając o aktywizowaniu dzieci, poprzez np. zadawanie pytań („czy widzieliście przedmioty z wikliny”, „do czego mogą służyć”, „czym różni się naczynie wiklinowe od szklanego” itp.). Pytania muszą być związane z tematem zajęć. Zadajemy je umiejętnie, pozwalając dzieciom na wypowiedzenie swojego zdania, dbamy jednocześnie, by prowadziły do jakiegoś celu, konkluzji i pozwoliły na zakończenie zajęć w planowanym czasie. Lekcja może być połączona z warsztatami wikliniarskimi, na których dzieci wykonują własnoręcznie jakiś przedmiot lub jego fragment.

Przykłady naturalnych pomocy dydaktycznych wykorzystywanych w gospodarstwach zrzeszonych w OSZE.

Ryc. Skarby Natury (województwo lubelskie)

Drugą grupę stanowią pomoce, które wymagają wcześniejszego opracowania. Mogą to być własnoręcznie przygotowane karty pracy, plansze, makiety, puzzle.

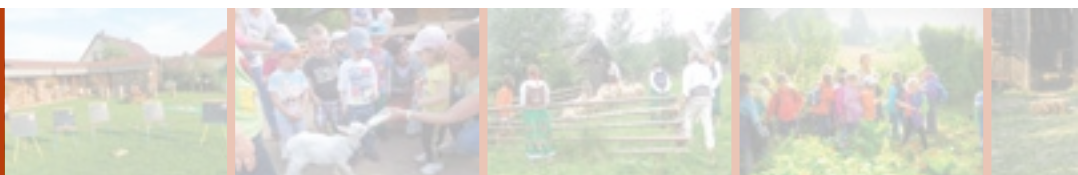

Ryc. Materiały z gospodarstwa edukacyjnego Didier i Elwiry Lorchel, Chasselay – Francja

Ryc. „Od jajka do kury” Materiały z gospodarstwa edukacyjnego Flora Exertier, Bellecombe-en-Bauges, Francja

Na rynku dostępne są również gotowe plansze, gry, układanki, tablice itp., z których korzysta wiele zagród edukacyjnych w Polsce.

Wśród pomocy dydaktycznych w naszej zagrodzie, mogą się znaleźć lornetki, szkła powiększające czy nawet mikroskopy. Jednak wszystkie muszą spełniać warunki bezpieczeństwa (nie mogą posiadać ostrych krawędzi, muszą być zrobione z nietoksycznych materiałów itp.). Aby właściwie spełniały swoje funkcje, muszą być:

- łatwo dostępne, a uczeń musi umieć się nimi posługiwać;
- narzędziami pracy umożliwiającymi samodzielne zdobywanie wiedzy;
- przydatne do rozwiązywania konkretnych zadań lub weryfikowania hipotez;
- adekwatne do treści.

Ryc. Urządzenia w zagrodzie Agroturystyka Wiśienka – Zielone Laboratorium (województwo dolnośląskie)

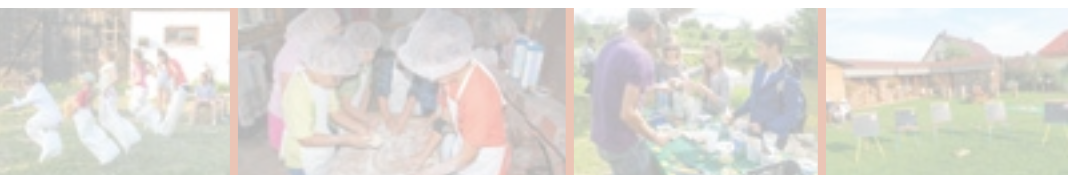
Ryc. Zagroda bednarza (województwo łódzkie)

Gazda czy mentor, czyli o roli gospodarza w zagrodzie edukacyjnej

Kolejną kwestią na etapie przygotowania metodycznego jest określenie zakresu czynności gospodarza, dzieci oraz nauczyciela lub rodzica, gdyż zakładamy, że grupa będzie się znajdować pod ich opieką. Modele zajęć mogą być budowane w zależności od roli gospodarza i nauczyciela (rodzica), która jest uwarunkowana poziomem wiedzy oraz umiejętnościami i predyspozycjami gospodarza oraz zaangażowania w prowadzenie zajęć nauczyciela.

Rola gospodarza może być:

- I *podstawowa*, wówczas, kiedy dobrze zna zagadnienia merytoryczne bezpośrednio związane z działalnością prowadzoną w swoim gospodarstwie, potrafi odpowiadać na pytania dotyczące bezpośrednio tego, czym się zajmuje;
- II *poziom zaawansowania*, kiedy posiada szerszą wiedzę również na temat regionu, charakterystycznych dla niego zjawisk, historii, kultury, tradycyjnych zawodów, produktów regionalnych itp.;
- III *poziom zaawansowania*, kiedy jest zdolny do planowania procesu dydaktycznego w oparciu o wiedzę merytoryczną i dydaktyczną, samodzielnie przygotowuje zajęcia

dopasowując je do poszczególnych grup wiekowych, różnicując metody pracy, w zależności od potrzeb i możliwości grupy;

- IV *poziom zaawansowania*, kiedy potrafi opracować program edukacyjny, na poziomie pozwalającym na jego zatwierdzenie i rekomendowanie przez kuratorium oświaty.

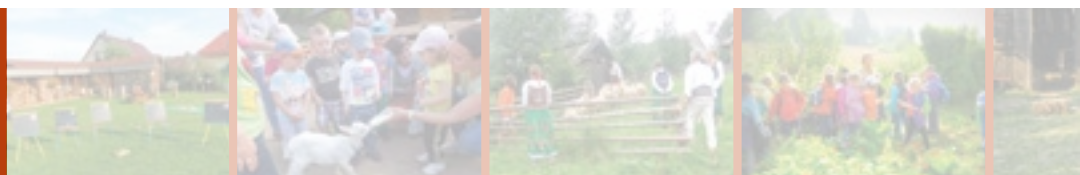
Na etapie przydzielania zakresu czynności dla poszczególnych prowadzących i uczestników, musimy również określić, jakie czynności w zajęciach będą wykonywać dzieci, oraz przewidzieć czas, w którym ma to nastąpić. Ważne jest również, by właściwie określić rolę nauczyciela. W praktyce OSZE dość często pojawiają się opinie gospodarzy o małym zaangażowaniu nauczycieli i opiekunów w działania edukacyjne podejmowane przez edukatorów zagród. Stąd konieczność zwrócenia uwagi nauczycielowi jeszcze przed przyjazdem, na korzyści, jakie może wynieść z lekcji w zagrodzie, i doprecyzowanie zakresu tematycznego. Zajęcia w gospodarstwie edukacyjnym prowadzone przez osobę inną niż nauczyciel dają dodatkową możliwość – prowadzenia obserwacji zachowań dzieci w innym środowisku niż szkolne. Być może będzie to miejsce, gdzie łatwiej o odkrywanie talentów związanych z innymi niż preferowane w szkole typami inteligencji – ruchowej, przestrzennej, przyrodniczej. Być może nauczyciele wyjadą od nas zainspirowani i zachęceni do prowadzenia lekcji w sposób bardziej kreatywny i aktywny.

Serduszko czy cukierek, czyli o systemie motywacji oraz formach kontroli postępów

W procesie nauczania, który odbywa się w gospodarstwie wiejskim nie powinno zabraknąć elementów, które będą wzmacniać motywację dzieci do brania czynnego udziału w zajęciach, oraz sprawdzać, na ile zapamiętały prezentowane informacje i czy potrafią zastosować tę wiedzę w praktyce. W warunkach szkolnych taką funkcję pełni system ocen. W naszej zagrodzie możemy przygotować coś, co będzie pełnić podobną funkcję, ale w pomysłach możemy być bardziej kreatywni (odznaki „małego odkrywcy”, „małego gospodarza”, „strażnika przyrody”, „garn-carza”, „kuchcika” itp., „paszport przyjaciela przyrody”, „eko-paszport” itp. Mogą to być naklejki, pieczątki rozdawane dzieciom w trakcie trwania zajęć lub „zaświadczenia” czy „certyfikaty” wystawiane na koniec, potwierdzające zdobycie jakiejś nowej „sprawności”). Pamiętajmy, że nic nie działa na dziecko bardziej motywująco niż obietnica otrzymania nagrody. Za co nagradzamy? Otóż nie tylko za udzielenie właściwej odpowiedzi, ale także za zadanie mądrego pytania, za staranne wykonanie polecenia, za wykazanie się pomysłowością w rozwiązywaniu problemu, za aktywne włączanie się w pracę, ale również – jeśli nie do końca praca dziecka jest poprawna – za podejmowane próby. Pamiętajmy, że każde dziecko może wymagać indywidualnego podejścia do systemu nagradzania nawet, jeśli pracę wykonuje w grupie. Oprócz nagradzania (ocenia) indywidualnego możemy wystawiać oceny grupie dzieci. W jaki sposób sprawdzać wiedzę? Otóż możemy to zrobić w mniej klasyczny sposób (pytanie – odpowiedź) przygotowując np. *warsztaty lepienia z masy solnej*³, na których dzieci wykonują prace związane tematycznie z omawianymi zagadnieniami (ulepią zwierzęta, owoce itp.) i za to otrzymają od nas ocenę. Dodatkowo przedmioty mogą zostać zabrane przez dzieci (do szkoły, gdzie zostanie zorganizowana wystawka ich prac; do domu, gdzie zostaną pokazane rodzicom) i spełnią dodatkowe funkcje – pomocy dydaktycznych. Innym sposobem może być *zabawa w rzucanie do koszy*.

³ Przykład zarówno dla grup w wieku przedszkolnym, jak i szkolnym.

Pozostałe przykłady są propozycją dla grup przedszkolnych, po modyfikacji (podniesieniu stopnia trudności) do wykorzystania na poszczególnych etapach edukacji szkolnej.

Z kolei zdaniem Wincentego Okonia, zasady nauczania to *ogólne normy postępowania dydaktycznego określające, jak należy wcielać w życie cele dydaktyczne*.

Wśród najważniejszych zasad, które powinniśmy uwzględnić prowadząc zajęcia w warunkach gospodarstwa wiejskiego, znajdują się:

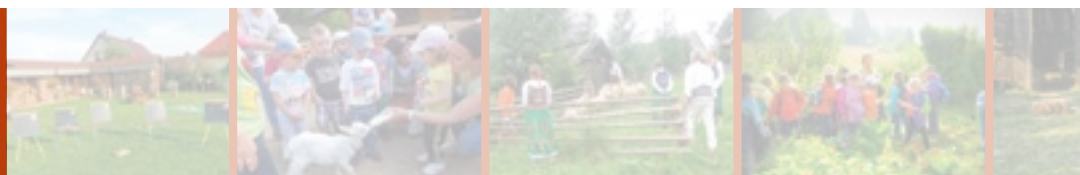
- **Zasada pogłębowości** – zasada respektująca drogę między konkretem a abstrakcją („od rzeczy, do abstrakcji” i odwrotnie) zakładająca stosowanie następujących reguł:
 - najpierw zaznajamiamy dziecko z rzeczą, później ze słowem,
 - przechodzimy od tego, co uczniowi bliskie i znane, do tego, co dalekie i nieznanne,
 - w nauczaniu bazujemy na bezpośrednim poznawaniu rzeczywistości (poprzez obserwację, doświadczenie, różnorodne czynności praktyczne, które stanowią punkt wyjścia do szerszego zrozumienia rzeczy, zjawisk),
 - aby wiedza ucznia była rzetelna, trwała i operatywna, umiejętnie kierujemy jego działaniami poznawczymi, tzn. dostarczamy odpowiednich wskazówek i zwracamy uwagę na istotne cechy poznawcze przedmiotu.
- **Zasada przystępności** (stopniowania trudności) – polegająca na przechodzeniu od tego, co znane, do tego, co nieznanne, od tego, co łatwiejsze do tego, co trudniejsze.
- **Zasada samodzielności** – polegająca na wdrażaniu dzieci już od najmłodszych lat do dokonywania samodzielnych wyborów oraz planowania i wykonywania pracy wraz z kontrolą i samokontrolą jej wyników.
- **Zasada wiązania teorii z praktyką** – zasada podkreślająca konieczność przygotowania ucznia do racjonalnego wykorzystywania wiedzy teoretycznej w różnych sytuacjach praktycznych oraz do przekształcania rzeczywistości.
- **Zasada operatywności wiedzy uczniów** – zasada zwracająca uwagę na kształcenie umiejętności posługiwaniu się zdobytą w czasie nauki szkolnej i pozaszkolnej wiedzą oraz wykorzystywania jej w świadomy i planowy sposób tak, by wiedza bierna stawała się operatywną.
- **Zasada trwałości wiedzy** – polegająca na takim doborze metod i środków dydaktycznych, by wiedza uczniów była jak najbardziej trwała, usystematyzowana i użyteczna.
- **Zasada indywidualizacji i uspołecznienia** – zasada podkreślająca indywidualne możliwości, zdolności, tempo pracy uczniów i uwzględniająca je podczas prowadzenia zajęć w grupie, przy jednoczesnej dbałości o ich „uspołecznienie”, wzajemną współpracę, pomoc czy odpowiedzialność.

O roli porządku i rozsądku, czyli przygotowanie organizacyjne

Przygotowanie organizacyjne polega na przygotowaniu miejsca, środków i pomocy, które będą potrzebne do prowadzenia zajęć.

Miejsce

Przygotowując zagrodę do przyjmowania dzieci powinniśmy przede wszystkim zapewnić im bezpieczeństwo (nie tylko w miejscu prowadzenia zajęć, ale również na ścieżkach, którymi będą się poruszać, i całym otoczeniu, do którego będą miały dostęp). Jeśli w naszym gospo-

Wymagania szczegółowe/Cele szczegółowe

Wiadomości:

a) zapamiętanie (definiowanie, formułowanie, nazywanie, określanie, opisywanie, wymienianie):

.....

b) zrozumienie (odróżnianie, odpowiadanie, przytaczanie, wyjaśnianie, łączenie, ilustrowanie):

.....

.....

.....

Umiejętności:

a) stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych (kształtowanie umiejętności: klasyfikowania, kontrolowania, mierzenia, ważenia, liczenia, szacowania, porządkowania, wnioskowania, uzasadniania, wykonywania różnych czynności związanych z produkcją rolną w gospodarstwie):

.....

.....

stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych (kształtowanie umiejętności: analizowania, badania, diagnozowania, kierowania, krytykowania, prognozowania, tworzenia, weryfikowania, ewaluacji):

.....

.....

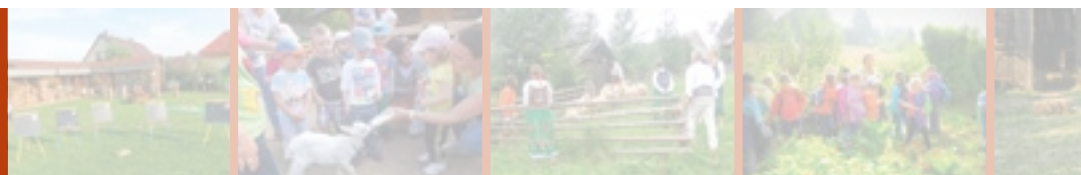
.....

Postawy (kształtowanie postaw i zachowań, wyrabianie nawyku, uświadamianie):

.....

.....

.....

Sposób prowadzenia zajęć

(preferowane metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy (uczenie się przez odkrywanie), metod waloryzacyjnych (uczenie się przez przeżywanie) oraz metod aktywizujących z wykorzystaniem klasycznych (pogadanka, opowiadanie, dyskusja, pokaz, zajęcia praktyczne, gry i zabawy):

.....

.....

.....

Środki i pomoce dydaktyczne:

Literatura:

.....

Część szczegółowa

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

.....

.....

Rozwinięcie

.....

.....

.....

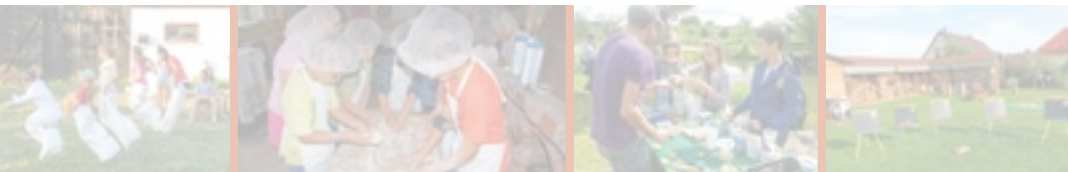
Podsumowanie/„zadanie domowe”

.....

.....

.....

.....

Zakończenie (uwzględniające ewaluację, sposób prowadzenia oceny)

.....

.....

.....

Autoewaluacja

Przygotowanie merytoryczne:

.....

Przygotowanie metodyczne:

a) w jakim zakresie zrealizowano cel ogólny i cele szczegółowe:

.....

.....

b) jak oceniam skuteczność zastosowanych form, metod pracy, użycia pomocy dydaktycznych:

.....

.....

Przygotowanie organizacyjne

Co wymaga poprawy:

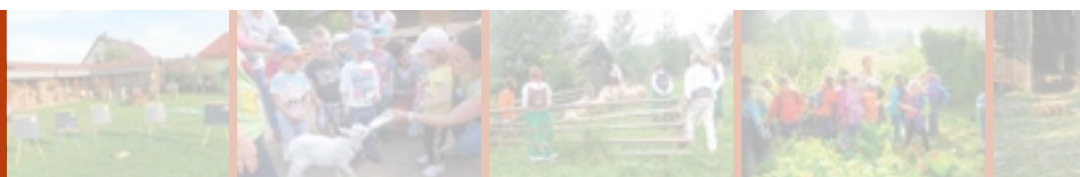
.....

.....

3. Ewaluacja

Ocena zajęć, etap polegający na dokonaniu oceny przez wszystkich uczestników (nauczycieli, dzieci oraz gospodarzy i domowników uczestniczących w zajęciach). Można stosować różne narzędzia służące ocenie: ankiety, pytania, rysunki i opowiadania tworzone przez dzieci na podstawie wrażeń z wizyty. Do innych pośrednich narzędzi należy kontrola poziomu wiedzy prowadzona przez nauczyciela.

Wszystkie powyższe etapy, przyczyniają się do dobrej organizacji zajęć, zaś Ocena wizyty służy głównie ewaluacji, która stanowi podstawę do doskonalenia i podnoszenia jakości oferowanych usług w zagrodach edukacyjnych.

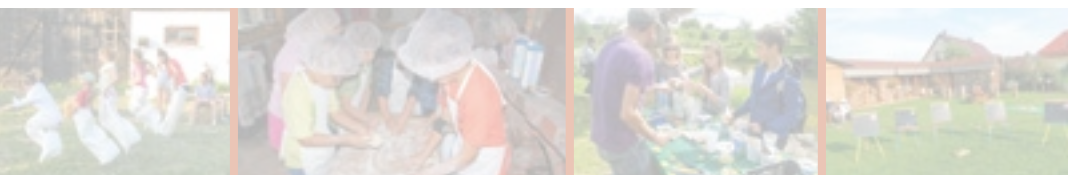

Cel: znalezienie surowca, z którego pochodzą przetworzone produkty.

A still life photograph of various food items arranged on a light-colored wooden surface. In the background, a blue sky with white clouds is visible. The items include a glass bowl of brown eggs, a white bowl of cottage cheese with green herbs, a green apple, a white pitcher of milk, a small white cup with an egg, a plate of butter, and a loaf of bread. A yellow callout bubble with a scalloped edge is positioned on the right side, containing the text: "Cel: znalezienie surowca, z którego pochodzą przetworzone produkty."

Wybrany uczeń naśladuje zachowanie zwierzęcia (np. ruchy, sposób jedzenia, wydawane odgłosy) i opisuje go. Pozostałe dzieci próbują odgadnąć, co to za zwierzę. Ten, kto odgadnie, staje się osobą naśladującą wybrane przez siebie zwierzę.

4. Rajd po gospodarstwie

Wraz z mapą dzieci poruszają się po gospodarstwie, „zaliczając” oznakowane punkty. Każdy punkt (przystanek na ścieżce) stanowi miejsce, gdzie przeprowadza się obserwacje i nazywa rodzaje produkcji rolnej.

Pomoce:

- mapa regionu
- atlas samochodowy

Uwagi: Pobaw się w przewodnika. Wymyśl program wycieczki do gospodarstwa. Program powinien zawierać takie punkty/przystanki, które uwzględnią rodzaj i charakter produkcji prowadzonej w gospodarstwie.

Cel:
poznawanie
profilu produkcji
gospodarstwa, jego
najbliższego otoczenia
oraz usytuowania
w odniesieniu do
regionu.

5. Profesjonalista

Dzieci w trakcie wizyty stają się projektantami, reporterami, fotografami, architektami, botanikami, zoologami, mechanikami, kucharzami, ogrodnikami. Każdy, zgodnie ze swoją „rolą” ma za zadanie zebrać informacje, które później zaprezentuje pozostałym dzieciom.

Cel: umożliwienie dzieciom odkrywania gospodarstwa w sposób adekwatny do ich potrzeb poznawczych, ruchowych, zainteresowań i predyspozycji.

6. Spirala

Zabawa polegająca na grze w kości i przesuwaniu pionków na miejsca, w których należy wykonać zadanie.

Pomoce:

- plansza do gry: należy narysować spiralę oraz zaprojektować (zaplanować) działania i nanieść je na planszę,
- kości, warcaby, pionki, kartki papieru, kredki, aparat fotograficzny.

Instrukcja gry:

1. Wybierz co najmniej dwadzieścia zadań (czynności na co dzień wykonywanych w gospodarstwie) i umieść je w ponumerowanych polach.
2. Zostaw trochę pustego miejsca na niespodzianki.
3. Podziel dzieci na grupki 3-4 osobowe.
4. Dzieci rzucają kostką i przesuwają pionek na pole, na którym znajdują się karteczki z zadaniami.
5. Grupa wykonuje zadania zapisane na kartonikach (jeśli trafią na puste pole, nauczyciel lub gospodarz wymyśla jakąś „niespodziankę”).
6. Wygrywają te dzieci, którym uda się wykonać poprawnie wszystkie zadania.

Przykłady zadań

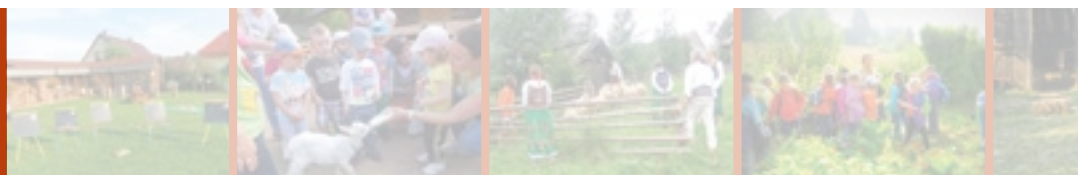
Ogród: • zmierz krokami obwód rabaty kwiatowej, • znajdź kwiat lub zioło o przyjemnym zapachu, • znajdź roślinę, która wydaje czerwony owoc

Obora: • policz zwierzęta w oborze, • zrób zdjęcie cielakowi, • wskaż, z których zwierząt pozyskiwane jest mleko

Kurnik: • narysuj łapę kury, • wsyp ziarna kurczętom, • zbierz jajka

Sad: • znajdź w sadzie jabłoni, • zerwij i przynieś liść, • policz drzewa owocowe w sadzie, • skopiuj na kartce wzór kory

Cel:
samodzielne
odkrywanie
gospodarstwa

Dotyk

Z zasłoniętymi oczyma dzieci rozpoznają produkty ukryte w worku.

Przykładowe przedmioty: owoce i warzywa, słoma, siano, trawa, wełna, piórka, sierść zwierząt, plastik, żelazo itp...

Marsz w parach (jedno dziecko jest przewodnikiem, drugie ma zasłonięte oczy) po piasku, kamieniach, ziemi, trawie czy ściernisku.

Cel:
rozpoznawanie
różnych struktur
i materiałów.

Smak

Wybieramy różne produkty z gospodarstwa i dajemy dzieciom do skosztowania i dokonania podziału na smaki: słony, słodki, kwaśny i gorzki.

Dajemy dzieciom różne próbki napojów: mleka, soku jabłkowego, wody, syropu owocowego, zimnej herbaty.

Dajemy dzieciom:

- próbki jogurtów w tym samym kolorze: banan, wanilia, cytryna, ananas, naturalny);
- próbki dżemów o różnych smakach;
- surowe warzywa;
- miód, orzechy i inne nieprzetworzone produkty z naszego gospodarstwa.

Możemy również zaproponować porównywanie smaków produktów przetworzonych pochodzących ze sklepów z produktami powstałymi w gospodarstwie, np.: jogurtów, lodów, serów, wędlin. Przy okazji możemy przeprowadzić zajęcia z czytania etykiet.

Cel:
poznawanie
różnych smaków,
kształtowanie
świadomości
konsumenckiej
i wyrabianie nawyków
zdrowego
żywienia

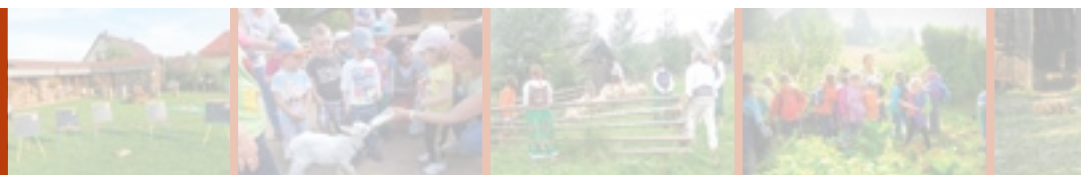
Zapach

Rozpoznawanie z zasłoniętymi oczyma różnych zapachów:

- napojów (mleko, sok jabłkowy, woda);
- warzyw i ziół (marchew, seler, koper, nać pietruszki);
- produktów z gospodarstwa (serów, wędlin);
- innych zapachów, np.: mokrej trawy, zaoranej ziemi, kory drzew itp.

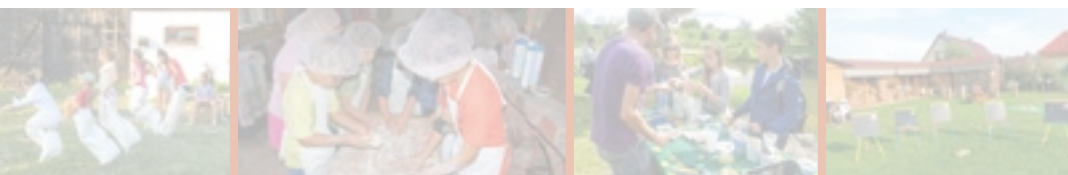

Cel: rozróżnianie
i zapamiętywanie
zapachów.

Bibliografia

1. Okoń W., Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. PWN, Warszawa, 1987
2. Okoń W., Słownik pedagogiczny. Wyd. 5, PWN, Warszawa, 1992
3. Więckowski R., Pedagogika wczesnoszkolna. WSiP, Warszawa, 1993
4. Kupisiewicz Cz., Podstawy dydaktyki ogólnej. Polska Oficyna Wydawnicza „BGW”, Warszawa, 1996
5. Kołodziejczyk W., Kształtowanie kreatywnych postaw uczniów, Dyrektor Szkoły, 3 2000)
6. Tarszkiewicz – Kotańska M., Zasady skutecznej komunikacji w nauczaniu i wychowaniu, Wydawnictwo Verlag Dahöfer Sp. Z. o.o., Warszawa, 2003
7. Taraszkiewicz M. & Coline Rose, Atlas efektywnego uczenia (się) Nie tylko dla nauczycieli część 1, Transfer Learning, Warszawa, 2006
8. Gardner H., Inteligencje wielorakie. Nowe horyzonty w Teorii i Praktyce. Laurum, Warszawa, 2009
9. Klimowska-Bobula E., Lasota A., Metodyka prowadzenia zajęć w warunkach gospodarstwa wiejskiego, Centrum Doradztwa Rolniczego Oddział w Krakowie, Kraków 2011
10. Tłum. Tomaszewska A., Szkoła w gospodarstwie rolnym, Podręcznik dla koordynatorów projektu gospodarstw edukacyjnych oraz Kryteria jakościowe, 2013
11. Klimowska-Bobula E., Metodyka nauczania w praktyce szwajcarskiej szkoły w zagrodzie chłopskiej (SCHuB), ŚODR Częstochowa 2014

**Publikacja wchodzi w skład Pakietu
informacyjno-edukacyjnego Ogólnopolskiej Sieci
Zagród Edukacyjnych. Pakiet tworzy 10 poradników:**

- Wprowadzenie do zagadnień edukacji w gospodarstwie rolnym
- Prawne uwarunkowania prowadzenia działalności edukacyjnej w gospodarstwach rolnych
- Edukacja w zagrodach edukacyjnych w kontekście dokumentów programowych wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego
- Praktyczne zastosowanie psychologii rozwojowej w zagrodach edukacyjnych
- Podstawy metodyki zajęć organizowanych w warunkach gospodarstwa wiejskiego
- Ścieżka miodu. Twórcze wykorzystanie zasobów gospodarstwa rolnego do celów edukacyjnych
- Ścieżka jajka. Twórcze wykorzystanie zasobów gospodarstwa rolnego do celów edukacyjnych
- Zagrody edukacyjne w promocji produktów lokalnych
- Możliwości wsparcia finansowego działalności gospodarstw edukacyjnych na terenach wiejskich
- Koncepcja i funkcjonowanie Ogólnopolskiej Sieci Zagród Edukacyjnych

www.zagrodaedukacyjna.pl

Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie
ul. Meiselsa 1, 31-063 Kraków, tel. 12 424 05 23 (13), fax. 12 424 05 05, e-mail: drow.krakow@cdr.gov.pl